

Rouwprotocol

03-05-2020

‘‘Aandacht voor verlies en rouw’’

Inleiding

In dit protocol beschrijven we de stappen die worden genomen bij de voorkomende gevallen. We formuleren de verschillende situaties, maar over het algemeen staat er in dit protocol beschreven hoe wij handelen bij het overlijden van een leerling. De aanpak in de verschillende situaties komt veelal overeen. We realiseren ons dat iedere situatie op zich staat en het handelen nooit in strakke procedures te vatten is, maar desondanks vinden wij het belangrijk dat er richtlijnen zijn voor deze situaties.

Inhoud van dit protocol:

Overlijdensbericht.....	3
Crisisteam	4
Verstrekken van informatie.....	5
Informereren van leerlingen.....	5
Bezoek aan nabestaanden	6
Rouwadvertentie	7
Een tweede bezoek	7
Organisatorische aanpassingen.....	7
Voor de begrafenis/ crematie	8
Na de begrafenis/ crematie.....	9
Nazorg.....	10
Bij ernstige ziekte.....	11
Bijlage	12

Overlijdensbericht

Overlijden van leerling.

- Vragen om toedracht.
- Toezeggen dat er iemand zal terugbellen. Vragen op welk nummer men bereikbaar is en op welk tijdstip.
- Ontvanger van het bericht waarschuwt zo snel mogelijk de directeur.
- Directie informeert betrokken leerkrachten en worden zo nodig opgevangen.

Overlijden ouder, broer of zus van een leerling.

- Neem de leerling mee naar een rustige ruimte. Zorg indien nodig voor opvang van de groep.
- Geef voldoende tijd en ruimte om er over te praten.
- Geef aan dat de school alle hulp zal bieden waar dat nodig is.

Overlijden van een personeelslid.

- Degene die het bericht heeft ontvangen neemt z.s.m. contact op met de directeur.
- De directeur brengt het team op de hoogte, ook de personeelsleden die op dat moment niet aanwezig zijn.

Overlijden ouders, partner, kind van personeelslid.

- Degene die het bericht ontvangt meldt dit aan de directeur.
- De directeur brengt het team op de hoogte, ook de personeelsleden die op dat moment niet aanwezig zijn.

Crisisteam

Zo spoedig mogelijk wordt er een crisisteam samengesteld dat de ontwikkelingen coördineert.

- Leden van het crisisteam: de directeur of desbetreffende plaatsvervanger, de ib-er (interne begeleider), coördinator van de betreffende bouw en de betrokken groepsleerkracht(en).
- De directeur wordt als eindverantwoordelijke/ contactpersoon aangewezen.
- Het crisisteam is verantwoordelijk voor:
 - Informatie verstrekken aan de betrokkenen.
 - Organisatorische aanpassingen.
 - Opvang van leerlingen en collega's.
 - Contacten met de nabestaanden.
 - Regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart.
 - Administratieve afwikkeling.
 - Eventuele nazorg.

Verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moeten worden over het overlijden:

- Personeel, ook afwezig personeel telefonisch op de hoogte brengen.
- De groep van de leerling(en).
- De kinderen uit de andere groepen.
- De ouders van de leerlingen.
- Het bestuur.

Informereren van leerlingen

Aandachtspunten vooraf:

- Creëer een sfeer waarin het mogelijk is om te zeggen dat je er moeite mee hebt, of misschien we dat je het niet kunt. Bekijk in hoeverre je elkaar kunt ondersteunen met tips
- Vraag zo nodig een vertrouwde collega om je te steunen of met je de klas in te gaan.
- Probeer de opvang zoveel mogelijk in de klas te houden, maar zorg dat er een ruimte is waar leerlingen naartoe kunnen, die erg overstuur zijn.
- Wees erop voorbereid dat deze informatie andere verlieservaringen kan reactiveren, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten.
- Zorg voor werkvormen die de verwerking stimuleren: tekenpapier, kleurpotloden.
- Bereid je goed voor: wat ga je zeggen en hoe, welke reacties kun je verwachten?

Aandachtspunten bij het vertellen van het bericht:

- Begin met een inleidende zin, maar breng het bericht vervolgens zonder eromheen te draaien (gebruik zo nodig een prentenboek, gedicht of lied).
- Geef in eerste instantie niet gelijk teveel informatie.
- Geef voldoende tijd voor emoties.
- Voeg zo nodig informatie toe, maar houd je bij de feiten.
- Wanneer er vragen komen hoe het verder moet, kun je de volgende informatie geven:
 - Hoe het contact verloopt met de familie.
 - Hoe de afspraken worden gemaakt over rouwbezoek en de uitvaart.
 - Dat de ouders van de leerlingen van de groep per brief/ mail geïnformeerd worden.
 - Vertel bij wie de leerlingen terecht kunnen voor een persoonlijk gesprek.
 - Heb oog voor de reacties bij de kinderen. In principe zijn alle reacties goed.

Bezoek aan nabestaanden

- Dezelfde dag neemt de directeur contact op met de nabestaanden om en huisbezoek af te spreken (alleen als dit gewenst is).
- Bij dit bezoek gaat in ieder geval de directeur mee of de vervanger van de directeur. Verder gaat de desbetreffende leerkracht(en) mee en eventueel de IB'er. *In ieder geval niet alleen gaan.*
- Informeren welke informatie over het overlijden verteld mag worden.
- Vraag of de school een advertentie mag plaatsen.
- Vraag of je een tweede bezoek mag brengen om verdere afspraken te maken.
- Laat adres/ telefoonnummer achter i.v.m. eventueel opnemen van contact.

Rouwadvertentie

- Advertentie plaatsen namens de school.
- We kiezen voor één gezamenlijke advertentie.
- Welke krant(en) wordt er gekozen?
- Controleer op juiste spelling van (voor-) namen.
- Een kaartje/ bloemen namens het team voor de nabestaanden.

Een tweede bezoek

- Vraag wat de school kan betekenen.
- Overleg over alle stappen.
 - Bezoekmogelijkheden van leerkracht(en) en/ of leerling(en).
 - Bijwonen van de uitvaart.
 - Brief die uitgaat naar de ouders van de groepen.
 - Eventuele afscheidsdienst op school.

Organisatorische aanpassingen

- Zorgen voor informatie aan de ouders.
- Vervanging/ opvang regelen voor de groep(en).
- Informeren welke collega's aanwezig willen zijn bij de uitvaart.

Voor de begrafenis/ crematie

- Houd de reacties van kinderen goed in de gaten. Verdriet en vrolijk spelen wisselen zich vaak af.
- Creëer een herinneringsplek (ook na de begrafenis/ crematie).
- Haal de stoel/ tafel niet direct uit het lokaal, kijk samen met het team hoe je dat het beste kunt aanpakken.
- Bedenk met de klas hoe je de overledene het best kunt gedenken: foto, kaars, bloemen, attributen van het kind, geliefd speelgoed en dergelijke.
- Geef ruimte voor vragen.
- Geef leerlingen de kans om zich creatief te uiten: tekenen. Jonge kinderen spelen in de poppenhoek of verwerken dit op een andere manier vanuit spel.
- De kinderen kunnen in overleg met de ouders van de overledene een aandeel hebben in de rouwdienst.
- Bespreken of de vlag halfstok wordt gehangen.
- Als de ouders van de overledene de aanwezigheid van de kinderen bij de uitvaart niet op prijs stellen, kan op school een afscheidsdienst gehouden worden.
- Vang de leerlingen na de uitvaart of na de afscheidsdienst op in het eigen klaslokaal om nog even na te praten.

Na de begrafenis/ crematie

In de klas

- Neem de dagen erna in de klas ruim de tijd om over de uitvaart te praten.
- Probeer op de tweede dag na de uitvaart de lessen weer te starten.
- Organiseer gerichte activiteiten om het rouwproces te bevorderen zoals schrijven, tekenen of werken met gevoelens
- Hang eventueel een foto van de overledene op in de klas.

Ouders, broers en zussen van de overledenen.

- Ouders hebben vaak behoefte aan een nagesprek
- Nodig de ouders uit voor activiteiten op school voor de overleden leerling. Zij geven zelf wel aan of ze hier toe in staat zijn.
- Persoonlijke bezittingen van de overledenen aan de familie overhandigen.
- Heb oog voor moeilijke momenten: schoolreisjes, ouderavonden en dergelijke.

Medeleerlingen

Het is belangrijk dat een kind weet dat het zich mag uiten. Het kind weet dan: ik sta er niet alleen voor! Soms zie je de rouwreactie van kinderen pas weken of maanden later. Deze reactie kan explosief zijn. Let op de signalen:

- Duimzuigen
- Afhankelijk gedrag
- Kinderlijk gedrag
- Ouderlijk gedrag
- Lichamelijke klachten
- Slapeloosheid
- Ander spelgedrag
- Angst om alleen te zijn
- Slecht eten
- Angstdromen
- Niet meer kunnen huilen
- Anders huilen
- Prikkelbaarheid
- Buikpijn

- Stemverandering
- Zich terugtrekken
- Let speciaal op risicoleerlingen, zoals kinderen die al eerder een verlies hebben geleden.
- Jongens gaan vaak schijnbaar laconiek met het verlies om. Vaak vertonen zij dan stoer gedrag: 'niks aan de hand'.
- Sta af en toe stil bij herinneringen, besteed aandacht aan de verjaardag en sterfdag van de overleden leerling.
- Rond aan het einde van het schooljaar iets af met de kinderen van de klas van de overledene.

Nazorg

- Let op signalen van een stagnerend rouwproces bij leerlingen.
- Organiseer zo nodig gerichte activiteiten om het rouwproces te bevorderen.
- Let speciaal op risicoleerlingen zoals leerlingen die al eerder verlies geleden hebben en op risicocollega's.
- Geef leerlingen/ leerkrachten die veel moeite hebben met het verwerken van het verlies individuele begeleiding.
- Sta af en toe stil bij herinneringen aan de gestorven leerling. De directeur neemt contact op met de nabestaanden.

Bij ernstige ziekte

Als er aan het overlijden van een kind een ziekteproces vooraf gaat, let dan op het volgende:

- Voor zieke kinderen is school wellicht nog belangrijker dan voor gezonde kinderen. School geeft een hoopvol toekomstperspectief. Laat daarom het zieke kind zoveel mogelijk deelnemen aan alle activiteiten. Zo komt het kind niet in een ongewilde uitzonderingspositie te zitten.
- Bereid de klas goed voor op de uiterlijke veranderingen gedurende de ziekte. Kinderen zijn immers erg gevoelig voor een beoordeling van hun uiterlijk.
- Laat een kind eventueel zelf of samen met de ouders vertellen wat er aan de hand is.
- Regelmatig contact met de ouders is erg belangrijk. (Ook om te weten wat het kind zelf al weet!)
- Als de ziekte ongeneeslijk is, kan het zijn dat de ouders en het kind er thuis niet over praten om elkaar te beschermen. Het kind zoekt dan vaak een vertrouwde persoon buiten het gezin, b.v. iemand van school.
- Laat het kind merken dat het altijd kan en mag praten over de ziekte.
- De klas te vroeg inlichten over een langdurige ziekte is niet erg verstandig. De leerlingen hebben dan misschien moeite om gewoon te doen tegen de zieke leerling en doordat de ziekte zo lang duurt, verslapt de aandacht snel en is de schok des te groter.
- Als de leerling niet meer op school kan komen, houd dan wel steeds contact. Dit kan bijvoorbeeld door een dagboek bij te houden, post te sturen, video/foto's of videobellen met de leerkracht en/ of leerlingen. Houd de ouders op de hoogte van de gebeurtenissen op school.

Bijlage

Verwerkingsideeën:

- Laat de kinderen nadenken wat voor iemand het was die is overleden. Laat ze dat in enkele regels op papier zetten.
- Laat de leerlingen nadenken hoe ze de overledene willen herinneren en laat ze dit opschrijven.
- In een tekenopdracht kunnen ze een tekening maken van de overledene. Ze kunnen een collage maken waarin allerlei kenmerken en herinneringen zijn verwerkt.
- Er kunnen kaartjes gemaakt worden die vervolgens voor bij de uitvaart.
- Ze kunnen een gedicht schrijven.
- In een afscheidsbrief of een troostbrief kunnen kinderen ook hun gevoelens kwijt.

Boeken:

Onderbouw

- Kikker en het vogeltje. Max Velthuis
- Lieve oma pluis. Dick Bruna
- Dag papa in de hemel. I. van Dongen
- Dat is heel wat voor een kat. Judith Viorst
- Ik krijg tranen in mijn ogen als ik aan je denk. I. van Essen
- De allerbeste oma van de wereld. F. Hubner en K. Hocker

Bovenbouw

- Perenbomen bloeien wit. G. Bakker
- Pijnstillers. C. Slee
- Zonder papa. D. Verreydt
- En opeens is alles anders. Y. van Emmerik